

*Jeszcze Polska nie zginęła gdyśmy wyszli cali.
Gdy do ręki broń dostaniem, będziem wroga prali.
Marsz, marsz do lasu, Bóg nam da zwycięstwo!
Co wszczęła rozpacz, to dokona męstwo.*
Fragment pieśni powstańców Do Kampinosu

Scenariusz i bibliografia do lekcji bibliotecznej 160 rocznica powstania styczniowego dla starszych klas szkoły podstawowej oraz szkoły średniej

Cele ogólne

1. Utrwalenie wiedzy o wydarzeniach związanych z powstaniem styczniowym 1863
2. Kształcenie postawy patriotycznej uczniów

Cele szczegółowe:

Uczeń

- rozumie znaczenie pojęć branka, uwłaszczenie, katorga, wojna partyzancka
- zna nazwiska bohaterów i przywódców powstania
- posługuje się źródłami wiedzy o powstaniu
- czyta ze zrozumieniem

Metody:

1. Oglądowe: prezentacja w Power Point oraz wystawa zbiorów bibliotecznych
2. Praca w grupie: zadania z tekstem, śpiewanie pieśni powstańczej
3. Metody aktywizujące: quiz w aplikacji learning apps

Czynności i czas na wykonanie zadania (ok. 60 minut)

1. Powitanie uczniów, omówienie przebiegu lekcji (3 minuty)
2. Obejrzenie prezentacji 160 rocznica powstania styczniowego w Power Point (7 minut)

3. Rozwiązywanie zadań przygotowanych na podstawie materiałów bibliotecznych (artykuły i czasopisma, książki) (ok. 30 minut)
4. Wspólne zaśpiewanie *Pieśni powstańców z 1863 r.* – jako wyraz hołdu dla powstańców (pieśń odtwarzana z nagrania w Internecie) (4 minuty)

Zadania dla uczniów – do wyboru ok. 7 pytań.

1. Znajdź w gazetce *Bitwa pod Grochowiskami* , wydanej w cyklu *Chwała oręża polskiego* nr 19 artykuł Wojciecha Kalwata *Batalia pod Grochowiskami*. Po zapoznaniu się z artykułem odpowiedz na pytania:
Kto dowodził żuławami śmierci? Co można było powiedzieć o tej bitwie – co w niej szczególnego było, a czego zabrakło?
Odpowiedź: dowódcą był Francuz François Rochebrun. W bitwie była: odwaga, szarże dragonów, strzelanie, ataki kosynierów, walki na bagnety. Zabrakło dowództwa po polskiej i rosyjskiej stronie.
2. Zajrzyj do książki Aliny Białej *Literatura i malarstwo* na strony 474 - 479. Wymień tytuły i autorów obrazów o tematyce powstańczej i popowstańczej.
Odpowiedź; Artur Grottger: *Żałobne wieści, Bój*, Jacek Malczewski: *Wigilia na Syberii*.
3. a) Otwórz gazetkę *Bitwa pod Żyrzynem*, wydanej w cyklu *Chwała oręża polskiego* nr 18 na stronie z artykułem *Mała wojna płk Heydenreicha*. Odpowiedz na pytania: kim był płk Michał Heidenreich i jaki miał pseudonim?
b) Znajdź artykuł *Zasadzka*. Po zapoznaniu z nim odpowiedz na pytanie – na co powstańcy przygotowali zasadzkę w bitwie pod Żyrzynem?
Odpowiedź: a) płk Heydenreich to jeden z najzdolniejszych przywódców powstania, zawodowy oficer armii carskiej o pseudonimie Kruk. b) Zasadzka była na furgon pocztowy.
4. W książce Marii Konopnickiej *Z teki Grottgera* przeczytaj wiersz *Ochotnicy* (s. 118). Odpowiedz na pytanie: Jakich obcokrajowców wymienia autorka w wierszu? Powiedz kilka słów o nich na podstawie Przypisów ze strony 196.
Odpowiedź: Francuz Edmund Callier, Leon Young de Blankenheim, Anglik, Stanisław Becchi, Włoch.
5. Zapoznaj się z sylwetką Dionizego Czachowskiego w książce Jadwigi Prendowskiej *Moje wspomnienia* [kurierka generała Mariana Langiewicza] – strona 361.

Kim był i pod czyją komendą walczył Czachowski? Wymień w jakich bitwach brał udział.

Odpowiedź: Dionizy Czachowski, jeden z najdzielniejszych dowódców powstania. Walczył pod Langiewiczem, w bitwach: pod Suchedniowem, Pieskową Skałą, Grochowiskami, Chrobrzą. Zginął w bitwie pod Wierzchowiskami.

6. Otwórz *Ilustrowany atlas historii Polski* tom 3 na stronie 50. Wymień kampanie powstania styczniowego i podaj na jakim obszarze dawnej Polski były przeprowadzone.

Odpowiedź:

- kapania Mariana Langiewicza – w Małopolsce
- kampania Zygmunta Sierakowskiego – na Litwie
- kampania Edmunda Różyckiego – na Wołyniu
- kampania Józefa Hauke – w Królestwie Polskim.

7. W czasopiśmie *Polonistyka* z 2013 r. nr 1 znajdź artykuł „... pieśń uszła cało. Na podstawie akapitu *Zapomniani bardowie* odpowiedz na pytanie a) Kto jest autorem *Pieśni żuławów*? b) kim byli żuławi, jakie mundury nosili? (s. 25)

Odpowiedź: a) Włodzimierz Wolski, b) doborowy oddział ochotników z Francji walczących na śmierć i życie. Ubrani w czarne koszule z potężnym czarnym krzyżem.

8. W czasopiśmie *Wiadomości Historyczne* z r. 2013 nr 1 znajdź artykuł *Bitwa pod Małogoszczem*. Na podstawie ostatniego akapitu *Krajobraz po bitwie* odpowiedz na pytanie: Jakie były skutki bitwy pod Małogoszczem?

Odpowiedź: Polacy stracili 200 osób, Rosjanie ok. 100 osób. Langiewicz musiał uchodzić. Moralne zwycięstwo Polaków. Spalona część miasta. Rabunki, morderstwa ze strony rosyjskich żołdaków. W 1869 r. pozbawiono miejscowość Małogoszcz praw miejskich.

9. W książce Artura Śliwińskiego *Powstanie styczniowe* (przedruk z 1919 r.) na stronach 137-138 znajdziesz informacje dotyczące poleceń:

- a) Wymień znanych i sławnych Europejczyków – przedstawicieli demokracji, którzy wypowiedali się na temat sprawy polskiej (powstania styczniowego).
- b) Wymień kraje, w których był silny ruch na rzecz wolnej Polski.

Odpowiedź: a) Kossuth, Mazzini, Garibaldi, Hercen, Marks, Engels. b) Kraje te to: Anglia, Francja, Niemcy, Włochy, Szwecja, Belgia, Holandia, Węgry, Rosja.

10. Otwórz książkę *Kronika ludzkości* na dacie 1863. Jakie ważne wydarzenia, oprócz powstania styczniowego, zdarzyły się na świecie w tym roku?

Odpowiedź: a) wojna Północ - Południe w USA, punkt zwrotny wojny – bitwa koło Getysburga; naprzeciw siebie oddziały gen. Roberta Lee (konfederacji) i wojska Unii.
b) powstanie partii robotniczej w Niemczech – Lipsk.

Bibliografia wydawnictw do lekcji o powstaniu styczniowym – 160 rocznica powstania styczniowego

1. Prendowska, Jadwiga: *Moje wspomnienia*. Kraków: Wydawnictwo Literackie 1962
2. Konopnicka, Maria: *Z teki Grottgera. Wybór tekstów. Ilustracje i wstęp Justyna Leo*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza 1992, (wiersz Ochotnicy, s. 118)
3. *Powstanie styczniowe: klęska i chwala: Pomocnik Historyczny*. Warszawa: Polityka 2013)
4. Borucki, Marek: *Szkolny leksykon historyczny: fakty biografie, pojęcia*. Warszawa: Delta, [1997],
5. *Ilustrowany atlas historii Polski. T. 3. Pod zaborami*. Red. Witold Sienkiewicz. Warszawa: Wydaw. Demart 2007,
6. Karwowski, Stanisław: *Historia Wielkiego Księstwa Poznańskiego. T. 2 1852-1863*. Poznań: 1919 (reprint Warszawa 1981).
7. *Śpiewnik polski. Wybór pieśni, komentarze* Maria Wacholc. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 1991
8. *Kronika ludzkości*. Warszawa: Wydawnictwo Kronika Marian B. Michalik, 1993,
9. Borucki, Marek: *Bohaterowie polskich powstań narodowych*. Warszawa: Wydaw. Muza; Sport i Turystyka, 2018,
10. Bąkiewicz Grażyna, Szymeczko Kazimierz, Wakuła Paweł: *Walka o wolność. 10 opowiadań z czasów rozbiorów*. Łódź: Literatura, 2017 (Zdarzyło się w Polsce, cz. 4),
a) Kazimierz Szymeczko: *Karczma na rozdrożu. Powstanie styczniowe*, s. 108 – 124
b) Paweł Wakuła: *Ku pokrzepieniu serc. W pracowni Jana Matejki*, s. 125 – 143
11. Walewander Edward, ks.: *Echa powstania styczniowego w prasie austriackiej*. Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1989,
s. 98: *Prześladowania Kościoła (swobody Kościoła w Galicji s. 167; zwł. w sferze kultury)*
12. Kieniewicz Stefan: *Powstanie styczniowe*. Wyd. 2. Warszawa: PWN, 1983
13. Śliwiński Artur: *Powstanie styczniowe*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2013, (pierwsze wydanie 1919) [autor był bliskim współpracownikiem Piłsudskiego]
14. Szwed Ryszard: *Powstanie styczniowe w Zagłębiu Dąbrowskim*. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1978
15. ***książki do pokazania uczniom – antywojenne pamiętniki młodych ludzi:***
a) Piete Kur (Jo Michaly): „Znów się tam spotkamy!”: wojenny dziennik dziewczynki

1914-1918. Piła: Muzeum Stanisława Staszica, 2017

b) Dziennik Anne Frank. Kraków: Znak, 2015

Artykuły z czasopism

1. „... Pieśń uszła cało” / Robert Grzybowski // Polonistyka. – 2013, nr 1, s. 22 – 26
2. Bitwa pod Małogoszczem / Krzysztof Ślusarek // Wiadomości Historyczne z Wiedzą o Społeczeństwie. – 2013, nr 1 s. 40-42

Artykuł o największej i najkrwawszej potyczce powstania, stoczonej 24 stycznia 1863 r. przez oddział gen. Langiewicza i rosyjski korpus pod dowództwem ppłk Władysława Dobrowolskiego (dwaj Polacy w walce na śmierć i życie. Nierówne zasoby uzbrojenia: Polacy – 2600 żołnierzy, słabo uzbrojeni, 1/5 miała broń palną. Zniszczono miasto Małogoszcz, w 1869 pozbawiono je praw miejskich.

3. Czasopismo Kronika Wielkopolski z artykułami o tematyce powstańczej.

- a) Ludwik Mycielski – bohater powstania styczniowego / Anders Paweł // Kronika Wielkopolski 2013 nr 1.. s. 22 – 31.
- b) Pole bitwy pod Olszowym Młynem / Krzysztof Gorczyński // Kronika Wielkopolski. – 2013, nr 2, s. 83 – 85.
- c) Echa powstania styczniowego we wspomnieniach Adama Doruchowskiego / Monika Sobczak-Waliś // Kronika Wielkopolski. – 2013, nr 4 s. 93 – 100.

4. Inne czasopisma o tematyce powstańczej

- a) Chwała Oręża Polskiego (dodatek do Rzeczpospolitej 2006)
Nr 18 (39) Bitwa pod Żyrzynem (8 VIII 1863)
Nr 9 (40) Bitwa pod Grochowiskami (18 III 1863)
- b) Pamięć.pl: Biuletyn IPN 2013 nr 1 Okładka – weteran powstania styczniowego w 1918 r.
- c) Romuald Traugutt, bohater tragiczny: 190 rocznica urodzin / Paweł Stachnik // WPIS. – 2016, nr 1, s. 63 – 67.
- d) Powstanie styczniowe: obrazy polskiej pamięci / Andrzej Nowak // Do Rzeczy. – 2013, nr 1 s. 62 -65.

Opracowała

Krystyna Szyszko
Biblioteka Pedagogiczna w Pile
styczeń 2023 r.

